

Філатов Б.А.

Інституційне будівництво патріотичних партій у сучасному світі: параметри диверсифікації в умовах медіакратії

У статті розглянуто специфіку інституційного будівництва політичних патріотичних сил в умовах медіакратії. Підкреслюється, що нова медіакратична модель взаємодії політичних еліт і суспільства відкрила нові переваги для порівняно маргінальних патріотичних груп. Зроблено висновок про те, що патріотичні сили можуть набувати різних інституційних форм (від традиційних партій до нелегальних протестних груп).

Ключові слова: інституційне будівництво, медіакратія, політичний патріотизм, консерватизм, націоналізм, неоінституціоналізм, політичний бренд.

нительно маргинальных патриотических групп. Сделан вывод о том, что патриотические силы могут принимать различные институциональные формы.

Ключевые слова: институциональное строительство, медиакратия, политический патриотизм, консерватизм, национализм, неоинституционализм, политический бренд.

In the article the specifics of the institutional construction of political patriotic forces in the context of the mediocracy is considered. It is emphasized that the new media-political model of interaction between political elites and society has opened new advantages for relatively marginal patriotic groups. The conclusion is drawn that patriotic forces could take different institutional forms.

Key words: institutional construction, media architecture, political patriotism, conservatism, nationalism, neoinstitutionalism, political brand.

УДК 329.17/ 329.11

Філатов Б.А.,
кандидат юридичних наук,
член політичної ради
політичної партії «Українське
об'єднання патріотів»

В статье рассмотрена специфика институционального строительства политических патриотических сил в условиях медиакратии. Подчеркивается, что новая медиакратическая модель взаимодействия политических элит и общества открыла новые преимущества для срав-

Постановка проблеми. Тенденції до розбудови адаптивних партійних структур характерні для багатьох ідейних напрямів сучасності. Патріотичні політичні сили в сучасному світі мають потужну підтримку й об'єднують не лише ідеологічні праві або консервативні та націоналістичні партії, але й сили, які відстоюють державність, займають ініціативну громадянську позицію стосовно зовнішньополітичних проблем, намагаються відстоювати національні інтереси в мінливих зовнішніх умовах. Ураховуючи це, політичний патріотизм, на думку автора, є не лише сукупністю доктринальних положень, а й специфічною ознакою політичної поведінки та політичної участі в суспільствах, які відчувають брак внутрішньої інтеграції та значні зовнішні загрози. Для сучасної політичної науки інституційне втілення політичного патріотизму розкриває багато перспективних напрямів дослідження. Серед них чільне місце посідають політична консолідація в суспільствах розвиненої демократії та усталених ліберальних цінностей (таких, як США та Великобританія), етнополітична мобілізація населення перед загрозою масової міграції в сучасному світі, перспективи черговості коаліційних урядів у парламентських демократіях.

Політичний патріотизм є однією з перспективних платформ для пояснення раціональної поведінки індивідів і груп та відповіді на зміну зовнішніх обставин. Саме напрями інституційного будівництва як цілеспрямованої практики розбудови новітніх інститутів є тим елементом політичної діяльності, який потребує визначення в контексті політичної творчості та тенденцій адаптації традиційних інститутів (зокрема, політичних партій, громадських рухів) до

ситуаційних викликів. Важливою передумовою є їх інформатизація та набуття самодостатнього статусу у відносинах між владно-управлінськими елітами й масами. Окремі дослідники (наприклад, Т. Мейер) визначають ситуацію самодостатності впливу сучасних медіа в політиці як медіакратію. Поєднання концептів влади медіа й особливостей інституційного будівництва патріотичних сил покликане встановити причинно-наслідкові зв'язки між інституційним будівництвом і пристосуванням до агресивного комунікаційного середовища.

Аналіз наукових досліджень. Особливості інституційного втілення ідейно зумовленої політичної участі досліджували, передусім, вітчизняні вчені. Зокрема, А. Мазіна приділила увагу політичній системі як науковій категорії та суспільно-політичному феномену [3], Ю. Шведа встановив роль політичних партій у розбудові представницької демократії в Україні [5], А. Кройтор розкрив роль, місце та функції політичних партій у процесі формування паритетної демократії [2], Н. Бедрак встановила особливості партій як інституту політичного представництва [1]. На сучасному етапі актуалізується потреба у визначенні стимулів зміни звичної поведінки політичних інститутів. Таким стимулом може стати радикалізація вимог окремих політичних сил (наприклад, патріотичних), які за сприятливого комунікаційного середовища здатні спричинити масштабні зміни системи в цілому.

Метою статті є встановлення специфіки інституційного будівництва політичних патріотичних сил в умовах медіакратії. Завданням статті є визначення інституційних форм адаптації патріотичних політичних сил до комунікаційного середовища.

Виклад основного матеріалу. Інституційна конфігурація патріотичних політичних сил в умовах медіакратії залежить як від національного політичного контексту, так і від цілей патріотичних сил, які вони ставлять у своїй діяльності. Вихідним пунктом інституційного будівництва зазвичай є стан патріотичних сил та їхнє місце в партійній системі. Якщо вплив цих сил є значним, то активна політична діяльність базується на реалістичній програмі перетворень у суспільстві, ініціюванні обрання більш придатних форм для реалізації політичних цілей. Патріотичні політичні сили в усьому світі обирають між трьома основними альтернативами легальної політичної участі: партіями, широкими громадськими рухами та групами тиску.

Актуалізація патріотичних цінностей і комунікаційних меседжів у сучасному світі пов'язана як із розгортанням процесів глобалізації, які прямо впливають на внутрішньоекономічний і політичний розвиток багатьох країн світу, так і з так званим етнічним ренесансом. Він сприяє новій хвилі уваги постмодерного суспільства до способів вираження етнічності. Порівняно з попередніми періодами глобалістичного оптимізму та нарощування темпів міжнародної інтеграції світова економічна криза, яка набула тривалого характеру (починаючи з 2010 р.), спонукає сучасні держави шукати способи відстоювання своїх інтересів, пристосовуватися до зовнішніх умов. Патріотизм у таких ситуаціях стає універсальною альтернативою політичній апатії та соціальній анемії, дає відповідь на зовнішні виклики й основу для внутрішньої консолідації.

У двопартійних системах, що характерні для багатьох англосаксонських країн, консервативні партії постійно входять до числа правлячих і мають значну підтримку населення, виступають однією з постійно діючих альтернатив розвитку суспільства; навіть перебуваючи в опозиції, здійснюють вплив на прийняття державних рішень. Парламентські демократії Європи являють собою приклад, коли ідеологічні праві сили консервативного спрямування (передусім так звані «народні партії» та партії християнських демократів) є потужними чинниками творення парламентських коаліцій, хоча й не мають більшості в представницьких органах влади. У посткомуністичних країнах праві сили виступали лідерами постсоціалістичних трансформацій. Однак на початковому етапі перетворень вони були відсторонені від влади через високу соціальну ціну реформ. На сучасному етапі приклади таких країн, як Польща та Угорщина, демонструють, що патріотичні політичні сили мають ресурси для набуття впливового політичного статусу в міру консолідації суспільства й розуміння ним цінностей державної самостійності й національних інтересів.

Сучасні країни Азії й Африки демонструють, що в разі, якщо патріотичні сили не були вмонтовані

до авторитарних режимів, то в період демократизації вони мають досить потужний потенціал для зростання. Тому попереднім інституційним етапом їхнього розвитку нерідко є широкий суспільний рух із неформальним членством за умов майже повної відсутності доктринального й організаційного оформлення.

Перетворення інституційного підґрунтя європейських правих і патріотичних сил здійснювалося на тлі традиційного панування консервативних партій, які тривалий час перебували у відносинах суперництва з лейбористськими або соціал-демократичними політичними силами. Проте політичні перетворення останніх років засвідчили, що протестні настрої можуть за короткий строк змінити баланс сил і вивести на політичну арену нових політичних акторів. Як вважає П. Хітченс, вихід з ЄС мав змінити торі як основну патріотичну консервативну партію, яка могла б виграти вибори [12].

Зростання впливу патріотичних сил в усьому світі проявляється також у певних розбіжностях, які виникли в таборі республіканської партії США. Переоцінка цінностей і пріоритетів спричинила звернення до радикалізації й популізму, який став формою комунікації, зрозумілої широким верствам населення незалежно від їхніх ідеологічних уподобань та соціально-расової належності. Лідерська позиція Дональда Трампа об'єднала не стільки республіканський істеблішмент, скільки патріотично налаштованих громадян, які сподівалися на нові інституційні форми для представництва своєї позиції на федеральному рівні. Згідно з П. Б'юкененом Америка перетнула історичну прірву й вступила в нову еру. Навіть якщо Трамп програє, ймовірно, немає шляху назад [7].

Незважаючи на наявність інституційного розподілу ролей, патріотичні настрої американських громадян знайшли свій вихід у результатах президентської кампанії. Прихід до влади Дональда Трампа став не лише результатом комунікаційних маніпуляцій та наслідком певної кампанії, але й наслідком глибинних зсувів сприйняття середнього американського виборця. Попри значні соціальні реформи адміністрації Б. Обами, погіршення перспектив економічного розвитку стало основою для схилення критичної маси електорату на користь патріотичної популістської риторики Д. Трампа. Апеляція до економічних цінностей та вигід конкретного індивіда стала більш ефективною, ніж апеляція до системних реформ, спрямованих на підвищення рівня справедливості в американському суспільстві, яку пропонувала Х. Клінтон. Інституційна еволюція республіканської партії США в умовах американської медіакратії призвела до того, що загальнонаціональні й регіональні осередки мали різні точки зору, і це проявилось під час праймеріз улітку 2016 р. На думку П. Б'юкенена, «глобалізм та вільна торгівля були

одними з найважливіших компонентів нового світового порядку, створення якого Дж. Буш-старший назвав в Організації Об'єднаних Націй у жовтні 1991 р. новою великою метою зовнішньої політики США. Дж. Буш-молодший і Джеймс Буш також були фанатиками вільної торгівлі. Але коли американський народ виявив, що відбувається експорт заводів і робочих місць до країн із низьким рівнем заробітної плати, а також відчув зниження зарплати, це визначило ціну глобалізму, люди обурилися, повернулися до Трампа й проголосували за нього, аби знову висунути Америку на перше місце» [7].

У той час, як у стабільних і розвинених демократіях зростання патріотичних настроїв стало реакцією на певний тип урядової політики та загальну соціально-економічну ситуацію, у постколоніальних країнах патріотизм залишається чинником розбудови державності, перетворення інститутів управління на дієві й ефективні. Поява нових патріотичних партій і рухів у країнах Африки, Азії, Латинської Америки стає можливою через невирішеність багатьох сутнісних питань державотворчості ([15; 16]), а саме: запобігання корупції, розбудова дієвих механізмів управління, реалізація прав і свобод громадян, забезпечення належних соціальних стандартів тощо. Ці мотивації підвищення рівня популярності політичного патріотизму певною мірою кореспондуються із ситуацією в сучасній Україні.

Мотив захисту прав і свобод у сучасних політичних дослідженнях і політичній діяльності розуміється не лише як доктринальний принцип, але також як передумова інституційної еволюції патріотичних сил. Права й свободи людини та умови їх реалізації стосуються багатьох проблемних і соціально конфліктних питань, які можуть стати основою розвитку в багатьох країнах світу. На думку О. Кардинале, патріотизм означає лояльність до певних принципів; ідеальні принципи передбачають попит на інакомислення, критику, спроможність кинути виклик тим, хто знаходиться при владі [8].

Інституційне будівництво політичних сил патріотичного спрямування пов'язане з адекватним розумінням політичного змісту патріотизму. Воно втілюється не в доктринальних положеннях і цінностях, а в конкретних вимогах соціальних спільнот і груп. Політичний прагматизм є зворотним боком тривалого розвитку ліберального демократичного суспільства, у якому відстоювання інтересів і потреб є основою для підтримки тих чи інших політичних ідеологій. На цій основі патріотизм в умовах медіакратії певною мірою може дорівнювати політичному егоцентризму. Розбудова інститутів, які представляють політичну волю громадян, відзначає їхнє прагнення до спільних політичних дій. Як вважає О. Кардинале, «коли група сумлінних громадян активує патріотичне (і люд-

ське) право висловлювати свою думку, вони втілюють у собі цю націю, можуть жити й виражати справжній патріотизм, незалежно від політичної чи соціальної приналежності будь-якого індивіда» [8].

Національне підґрунтя інституційної конфігурації політичних сил пов'язане з розумінням громадянами можливостей, які їм дає політична система в контексті представництва й відстоювання конкретних інтересів. Політична історія США свідчить про затребуваність такого інституту, як широкий суспільний або громадський рух, який має на меті захист прав і свобод у конкурентному політичному середовищі, висуває нові правила політичної гри та здійснює перезавантаження політичної системи в цілому. Такий політичний інститут, як масовий політичний рух, має в основі масштабне протиріччя в суспільстві, яке відображає значне протистояння й розкол. Водночас стійка демократична політична система дозволяє розв'язувати найбільш масштабні конфлікти мирним шляхом. Організований політичний патріотизм у цьому контексті (зокрема, і в перспективі неoinституціоналізму) нерідко виступає як інституційна платформа масштабних соціальних змін.

Стабільна медіакратія розкриває перед громадськими групами широкі можливості для поширення власних ідей, організаційних і консолідаційних зусиль. Країни, які переживають формування демократичних політичних структур, також демонструють наявність певних умов для інституціоналізації масових патріотичних рухів. Однак у цьому разі основною причиною виникнення подібних рухів є наявність вільного політичного простору, який дає змогу реалізувати політичні цілі. Поява таких рухів видається досить імовірною через наявність великої кількості невирішених проблем та загроз, пов'язаних із невдачами політичної модернізації й архаїчним характером суспільства. Як зазначив один із політичних оглядачів стосовно подібного руху в Кенії, «Кенійський патріотичний рух (КЕРАМ) іде по гарячих слідах численних корупційних скандалів у країні, а також розкручує спіраль трайбалізму, кумівства, <...> керованих племінних настроїв <...> за дев'ять місяців до наступних виборів» [14].

Африканські та азійські країни демонструють прагнення до інституціоналізації політичних сил, здатних забезпечити зміни протягом короткого часу. Запозичення ними ідейних елементів і компонентів, характерних для сталих ліберальних демократій, пов'язане зі спробами подолати явище етнічного різноманіття, трайбалізму й інших архаїчних практик. Тому політичні цілі, які в сталих демократіях давно й повною мірою реалізовані, в африканських країнах перебувають на етапі становлення. Це впливає, зокрема, зі статутних документів політичних партій, які висувають гасла патріотизму або позиціонують себе як патрі-

отичні. Зокрема, декларуються наміри активно сприяти єдності всіх народів країни (наприклад, Республіки Гана) незалежно від їх етнічного походження, статі, професії, положення в суспільстві або політичної приналежності [9] (також див [6; 10; 15]).

Забезпечення внутрішньої єдності країн, що розвиваються, визначається орієнтацією патріотичних сил на партійну модель, включенням до організаційних і нормативних засад внутрішньої діяльності політичних інститутів вимог суспільної інтеграції. Незважаючи на групові розбіжності, це дозволяє звертатися не до окремих національних чи етнічних груп, а претендувати на загальнонаціональне лідерство. Як свідчать документи політичних партій Африки, патріотичні сили намагаються гарантувати рівні можливості для всіх громадян без дискримінації за будь-якою ознакою (зокрема, за ознакою статі, віку, стану, політики, релігії або соціального статусу) [9].

Інституційна варіативність патріотичних політичних сил пов'язана з глибинним розумінням політичного інтересу етнічних груп, який наразі переживає період значних трансформацій. Ліберальне й демократичне бачення етнічного інтересу в політиці як такого, що має дозвіл на розв'язання проблеми в межах установлених правил гри, змінюється уявленнями прагматичної та змагальної моделі, в якій представництво етнічних інтересів відповідно до пропорційного внеску етнічних меншин більше не є пріоритетним. Тому патріотичними політичними силами можуть висуватися радикальні націоналістичні вимоги та відстоюватися ідеї громадянського патріотизму, який не спирається на етнічні цінності. Р. Міченер стверджує, що більш ранні положення, які пов'язували національну ідею з ліберальною політичною системою, заснованою на самовизначенні, поступово відійшли на задній план, а ліберальний принцип поваги законних інтересів інших етнічних або національних груп утратив своє значення [13].

Фокусування патріотичних сил, які мають різні інституційні й організаційні форми, на захист певних інтересів пов'язане зі статусом етнічної або конфесійної загрози в певному суспільстві, зі ставленням громадської думки до тих чи інших проблемних аспектів у міжетнічних відносинах. Водночас розгортання масових антиісламістських рухів у сучасній Німеччині свідчить про здатність патріотичних політичних сил використовувати певну хвилю протестів і технологічно підлаштовуватися під неї. Проблема міграції з країн Близького Сходу не була вирішена респектабельними та стабільними політичними силами, тому позасистемні й маргінальні рухи мають простір для своєї діяльності. Як стверджує С. Дюк, у 2015 р. рух ПЕГІДА (PEGIDA) провів акцію в Дрездені, щоб виявити солідарність із жертвами «Шарлі Ебдо». Рух ПЕГІДА («Патріотичне

об'єднання європейців проти ісламізації Заходу») проводить усе масштабніші демонстрації, учасники яких протягом кількох місяців досягли рекордної кількості 25 тис. осіб [11].

На противагу європейським антиісламістським патріотичним рухам, у країнах Близького Сходу формуються інституційні передумови для реінтеграції груп громадян, які залишили територію держави внаслідок тривалих політичних криз і військових дій. У період становлення політичної цілі нових патріотичних рухів відрізняються від релігійно-фундаменталістських тим, що патріоти намагаються вирішити проблеми в рамках світської світоглядної парадигми. Це явище свідчить про усвідомлення політичними силами найважливіших проблем і необхідності формування підґрунтя для розвитку державності попри складні умови підтримки світських патріотичних рухів на Близькому Сході та в Середній Азії, що є однією з базових засад міжнародної політики стабілізації. Однак слід визнати, що лише поодинокі політичні сили намагаються відбудувувати державність, як це видно на прикладі ліванської партії «Вільний патріотичний рух». Із самої назви можна побачити, що формалізація громадських рухів є невід'ємною частиною розвитку й інституціоналізації політичного патріотизму в сучасному світі. Згідно зі статутом цього руху однією з основних цілей його діяльності є прагнення ліванської діаспори до здійснення своїх політичних прав у Лівані з території країн перебування, а також розширення й зміцнення зв'язків між ними та батьківщиною [16].

Світські патріотичні рухи створюють політичні умови для інституційних перетворень не лише в своїй частині політичного спектру, але й у галузі політичної культури загалом. На прикладі сучасного Лівану можна простежити ситуацію, в якій розділене за соціальними та релігійними ознаками суспільство намагається об'єднатися на основі спільних цінностей цивілізованого політичного співжиття. Співпраця між окремими етнорелігійними спільнотами будується цивілізовано, шляхом обговорень та колегіального прийняття рішень у разі, якщо між спільнотами встановлюється повна довіра. Якщо сторони вдаються до маніпуляцій, то їхні цілі не можуть бути реалізовані. Водночас просування до вимог модернізації політичних інститутів уже є ознакою демократизації політичних відносин та формування стійкої адаптивної моделі політичної системи, яка буде залишати конфліктність лише на рівні політичних змагань, без застосування насильства. Відповідно до документів ліванського патріотичного руху його основними завданнями є поширення політичної культури, яка звільняє ліванський народ від менталітету опіки та самоприниження й розвиває в ньому почуття критики [16].

Таким чином, інституційне будівництво патріотичних політичних партій в умовах медіакратії

наштовхує на висновки про пристосування інституційних форм до існуючого контексту політичної комунікації. За наявності важливих проблем політичні сили, що відстоюють патріотичні цінності, можуть здобути вплив та популярність, якщо будуть використовувати ті інституційні форми, які дадуть їм можливість звертатися до ключових цільових груп.

Умови медіакратії визначають середовище, в якому патріотичні сили мають заявити про себе як про стабільні й респектабельні, особливо в ситуації виборів, формування нових органів влади, установчих процесів тощо. Попри різні соціокультурні умови в усьому світі, патріотичні сили є не лише ознакою перерозподілу балансу сил у взаємодіях лівої й правої частини політичного спектру, але й свідченням спроб суспільств зберегти свою ідентичність, убезпечитися від культурної асиміляції та змінити полюси актуальності в державно-владній політиці. Якщо патріотичні сили не в змозі знайти інституційну форму, яка забезпечить їх адекватне політичне представництво, вони можуть здобути статус позасистемних політичних акторів, що здатне призвести до розбалансування системи в цілому. Загалом інституційна диверсифікація патріотичних сил у сучасному світі властива їм через необхідність підтримувати інтерес, перебувати в певному інформаційному полі, набувати актуального статусу. Лише за таких умов їхня діяльність може стати успішною.

Висновки. Розглянутий матеріал підтверджує думку про самодостатність внутрішньої причини трансформації інститутів, їхню внутрішню логіку та пріоритети досягнення політичних цілей і результатів. Незважаючи на різноманіття політичних контекстів та специфіку окремих регіонів світу, патріотичні політичні сили засвідчили можливість виживання попри несприятливі умови, можливість поширення ліберальних цінностей, лівих настроїв, практик політичного популізму тощо. Нова медіакратична модель взаємодії політичних еліт і суспільства відкрила нові переваги для порівняно маргінальних патріотичних груп. Патріотичні сили вже не тяжіють до формування макроутворень на кшталт «націоналістичних інтернаціоналістів» або консервативних чи клерикальних антикомуністичних об'єднань. Патріотичні сили можуть набувати різних інституційних форм, від традиційних партій до нелегальних протестних груп. Основою їх пристосування до медіакратичної специфіки є гнучкість в апеляціях до різних соціальних груп.

Загалом диверсифікація інституційного будівництва патріотичних політичних сил в усьому світі стала результатом Інтернет-революції, яка значно розширила можливості індивідуальної політичної участі та забезпечила дистанційне охоплення великих територій. Тому нові патріотичні партії Європи здобули широку підтримку не внаслідок

наявності незмінних ідеологічних платформ, а через можливість будувати свої вимоги співвідносно із завданнями країн ЄС.

Специфіка диверсифікації інституційного будівництва України визначається її посткомуністичним типом. Вона виражається в опануванні патріотичними політичними силами електорального простору громадянських рухів та рухів за права людини, які не змогли розвинути в стабільні політичні партії після оксамитових революцій. Реалії сучасної України засвідчують, що інституційні форми патріотичних політичних сил перебувають на стадії апробації [4]. Виборчі блоки й жорсткі партійні структури не обіцяють організаційної гнучкості та комунікаційної адаптивності. Тому патріотичні політичні сили зацікавлені в появі інституційних форм, придатних для комунікаційної співпраці з різними групами населення на різних територіях [4]. Це передбачає створення такої інституційної форми, яка б дозволила інтегрувати сили, різноманітні за ресурсною спроможністю та рівнем розвитку, і спрямувати їх на виконання чіткого електорального плану.

Подальшими напрямками розвитку теми, порушеної у статті, є вивчення потенціалу регіональних політичних партій для реалізації завдань інституційної спроможності патріотичних політичних сил у країні й світі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бедрак Н. Партії як інститут політичного представництва / Н. Бедрак [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/349/Bedrak%20Part%20yak%20inst2.pdf?sequence=1>.
2. Кройтор А. Роль, місце та функції політичних партій у процесі формування паритетної демократії / А. Кройтор [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1770/Kroytor%20Rol.pdf?sequence=1>.
3. Мазіна А. Політична система як наукова категорія та суспільно-політичний феномен / А. Мазіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/St_pr5/08-Mazina.pdf.
4. Рік УКРОПу: «Українське об'єднання патріотів» звітує перед своїми виборцями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrop.com.ua/uk/news/articles/4502-rik-ukropu-ukrayinske-obyednannya-patriotiv-zvituye-pered-svoyimi-vibortsyami>.
5. Шведа Ю. Політичні партії та представницька демократія в Україні / Ю. Шведа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://social-science.com.ua/article/787>.
6. Athanase P. Uranie Sharon Interview: Seychelles Patriotic Movement foresees "50–50 chance" of winning district parliament seats / P. Athanase [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.seychellesnewsagency.com/articles/5782/Interview+Seychelles+Patriotic+Movement+foresees++chance+of%20#sthash.ueoCQWpt.dpuf>.
7. Buchanan P. Is the Party Over for Bushism? / P. Buchanan [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.vdare.com/articles/is-the-party-over-for-bushism>.

8. Cardinale A. What It Means To Be Patriotic in 21st Century America / A. Cardinale [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mic.com/articles/52957/july-4th-2013-what-it-means-to-be-patriotic-in-21st-century-america#.CsXqFBkdR>.

9. Constitution of the new patriotic party [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.newpatrioticparty.org/docs/npp-constitution.pdf>.

10. Constitution of the patriotic front: Election of a PF Party President [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lusakavoice.com/2014/11/16/constitution-patriotic-front-election-pf-party-president/>.

11. Duke S. Patriotic Movements on the Rise: The Anti-Islamist Worm Turns as Europe Burns / S. Duke [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.thenewamerican.com/world-news/europe/item/19892-patriotic-movements-on-the-rise-the-anti>.

12. Hitchens P. Forget the EU vote – all Britain really needs is patriotic leaders / P. Hitchens [Електро-

ний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dailymail.co.uk/debate/article-3909314/PETER-HITCHENS-Forget-EU-vote-Britain-really-needs-patriotic-leaders.html#ixzz4aqk5In4d>.

13. Michener R. Nationality, patriotism and nationalism in liberal democratic societies. / R. Michener. – St. Paul, MN: Paragon House Publishers, 1993. – 256 p.

14. Nyaringo L. Kenyans at home and abroad form Kenya Patriotic Movement / L. Nyaringo [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.standardmedia.co.ke/ureport/article/2000225856/kenyans-at-home-and-abroad-form-kenya-patriotic-movement>.

15. Rassin V. Fourth party – Seychelles Patriotic Movement – prepares to contest September parliamentary elections / V. Rassin [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.seychellesnewsagency.com/articles/5703/Fourth+party++Seychelles+Patriotic+Movement+prepares+to20#sthash.GW3otOY1.dpuf>.

16. The Charter of the Free Patriotic Movement Party [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.voltairenet.org/article163915.html>.